

vo komercijalizacije, dobre zarade ili "dobra prilika" za sve one propale pjevače koji su u tom žanru pod bh. nebom namirisali "dobru zaradu", izgubila je svoju primarnu poruku, a nažalost i svoju duhovnost. Stoga se velika većina današnjih ilahija i kasida ne doživljavaju na pravi način, već isključivo kao sama sebi svrha, ili kao najobičnija pop pjesma. Takav slučaj je i sa plesom *sema'* koji za zapadnog slušaoca može, u najgoroj varijanti, predstavljati samo muzički spektakl, bez ijedne pomisli na duhovnost. Graciozna i elegantna, za zapadnog slušaoca može proizvesti i reminiscenciju na srednjovjekovnu evropsku muziku.

Sufizam, kao vrsta odgojnog puta i način duhovnog uzdizanja, ima dugu tradiciju muzičke umjetnosti i jedna od najvažnijih proslava općenito mističnih svjetskih tradicija u svijetu, jeste upravo ona koju interpretiraju melevijski derviši. Derviši svojim plesom, okrećući se u svom ritmu, oko svoje ose, na određen način simboliziraju planete koje plove u svemiru, nadahnute izvorom Svjetlosti. Jednoiposatnim *kosmičkim* plesom, koji se odvija uz ritmove i melodije muzičkog ansambla koji predstavlja okosnicu ceremonije, melevijski derviši doživljavaju ekstazu i svoje duhovno ostvarenje. U duhovnom životu mnogih mističnih redova muzika igra i igrala je veoma važnu ulogu, a melevijski derviši su je prvi usvojili kao dio svoga cermonijala.

Odjeća i pokreti kod melevijskih derviša imaju izrazitu simboličnu ulogu. Visoke, čohane kape predstavljaju nišan koji je podignut nefsu, čovjekovom životinjskom karakteru. Zbacivanje crnih ogrtača sa sebe koji simboliziraju kabur, u koje su na početku ceremonije ogrnuti, i ukazivanje bijele odjeće koja je ispod njih, predstavlja preporod. Bijela odjeća, oličenje čistote i nevinosti, simbolizira platno u koje se umotavaju umrli muslimani. Tokom plesa desna ruka je okrenuta ka nebu, što predstavlja primanje milosti od Uzvišenog Gospodara, dok je lijeva okrenuta ka zemlji, kao simbol darivanja. Svaki pokret u ceremoniji ima svoje simboličko značenje. Vrtnjom oko svoje ose derviši simboliziraju kretanje planeta u svemiru, a na ovaj način, melevije se oslobađaju od svega što bi bilo ovozemaljsko, dunjalučko, te se ujedinjuju sa svijetom duša. Tokom plesa, određena

ovčija kožica se postavlja na pod i ona simbolizira prisustvo Šemsi Tabrizija (1185 – 1248), učenog i mudrog čovjeka, Rumijevog duhovnog učitelja.

U muzičkom smislu, ova ceremonija se ne može porediti niti sa jednom muzičkom formom u zapadnoj klasičnoj muzici. Muzika, primarno ritualna, je u suštini prekrasna cijelo vrijeme trajanja. Melodija na izvjestan način može biti i *hipnotična* za slušaoca. Muzički ansambl koji učestvuje u ovoj ceremoniji ne prekida svoje izvođenje tokom cijelog programa. Ceremonija predstavlja izvedbu 4 stava koji se zajedničkim imenom nazivaju *Ayin*. *Ayin* sačinjavaju instrumentalni dio, vokalni dio, kur'ansko učenje i *taqsim*. Kompozicije iz prva dva dijela, pisane su kroz stoljeća i u različitim maqamima (muzičkim ljestvicama) koji imaju za cilj da proizvedu emotivni i spiritualni ugođaj kod slušaoca. Pjevani dio varira od kompozicije do kompozicije, ali u suštini predstavlja dijelove Rumijeve poezije.

Koncert počinje hvalospjevom (Naat-i-Mevlana) – donošenjem salavata na Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s. koje izvodi solista solo. Slijedi desetominutna procesija (Peshrev) u kojoj se derviši svečano okreću tri puta oko ceremonijalnog prostora koji je također okrugao. Ovaj ples prati *nay* solo, primarni instrument ceremonije čija dionica predstavlja oblik slobodne improvizacije koja se naziva *taqsim*. Oni se, nakon ovoga dijela, vraćaju istom linijom iščekujući prvi dio (Selam). Kada ova muzika krene, oni skidaju svoje crne ogrtače i u ekstatičnom muzičkom naboju ukazuje se bijela odjeća koja za prisutne predstavlja trenutak ushićenja, kako u vizuelnom, tako i u muzičkom smislu. Derviši prolaze pored šejha, u znak poštovanja ljube mu ruku i nastavljaju dalje utvrđenom ceremonijalnom koreografijom. Nastupa cijeli muzički ansambl kojeg sačinjavaju *nay*, *tanbur* (vrsta dugovrate laute koja često ima i solo dionice u ovoj ceremoniji), *kannun* (oblik arabijske citre), *kamanche* (perzijski gudački instrument, preteča violine), *bendir*, *kudum*, mali par ručnih bubnjeva, te još neki instrumenti. Muzički ritam je u suštini *kružan*, poznat pod imenom *usul* (koji se može susresti još u indijskoj muzici), te kao takav odgovara plesu derviša koji je također, *kružan*. Nakon prva dva dijela, slijedi učenje odlomaka sure Er-Rahman iz Časnog Kur'ana. Kao što

ceremonija započinje melodijom *naya*, isto tako ona i završava, što također može simbolizirati povratak čovjeka svome Gospodaru.

Mevlevijski derviši su danas veterani svjetskog kruga reproduktivne umjetnosti i antičkog plesa. Jedno od mnogih izdanja sa melevijskom sufi muzikom koje vam preporučujemo jeste i "Music of the Whirling Dervishes", u izvođenju turskog ansambla "Gülizar Turkish Music Ensemble" objavljeno u povodu 800 godina od preseljenja Mevlane na ahiret.

*Koje sjeme ne proklija,
kad ga zemlja u se primi?
Pa kako u proživljenje
da mi dušu sumnja mori?*

(Mevlana Dželaludin Rumi: Gazel o smrti)

Mirsad OVČINA

MUZIČKA RAZGLEDNICA: UJGURSKA MUZIKA

Iako smo znali da u dalekoj Kini postoji neki narod pod imenom Ujguri, tek od nazad nekoliko godina, najviše putem medija koji su izvještavali o ugnjetavanju nacionalne muslimanske manjine u Kini od strane kineskih vlasti, saznali smo nešto više o Ujgurima, narodu koji sva ova stoljeća uspješno odolijeva nasrtajima različitih vlasti u pokušajima da se Ujguri asimiliraju i da izgube svoj kulturni, vjerski i nacionalni identitet. U periodu od 1944. do 1949. godine Ujguri su imali svoju državu, "Republika Istočni Turkestan" ili "Ujguristan", koja je dolaskom Mao Cedunga ukinuta.

U kineskoj provinciji Xinjiang veći narod čine ujugurski muslimani kojih ima preko 8 miliona. Kina, kao komunistička zemlja, konstanto uvodi restrikcije u pogledu vjere, pa su tako proteklog ramazana slijedile kazne onome za koga bi se utvrdilo da praktikuje post. Kineski komunistički kadrovi redovno su tokom ramazana posjećivali džamije u tim oblastima. Iako čine nacionalnu manjinu u Kini, Ujgura ima preko 8 miliona u Kini, oko 200 hiljada u Kazahstanu, 49 hiljada u Kirgistanu, te nešto manji broj u Rusiji i Ukrajini. Uprkos svim nedaćama kroz koje su prolazili kroz historiju, Ujguri su ostali dosljedni svojoj vjeri,

kulturi i tradiciji. Ovaj turkijski narod ima veoma bogatu tradiciju, u kojoj na poseban način njeguju muziku. Muzika je neizostavna u svakodnevnom životu Ujgura.

Muzika Ujgura bazirana je na maqamima kojih ima dvanaest. Sistem maqama (muzičkih ljestvica) se razvio u zadnjih 1500 godina iz arapskog modalnog sistema maqama. Ujguri najveću pažnju posvećuju epskim pjesmama koje prenose usmenim putem. Vjeruje se da u ujugurskoj muzičkoj tradiciji postoji više od 62 vrste različitih tradicionalnih instrumenata. Svaka ujugurska kuća koristi instrument kojeg nazivaju *dutar*. Dutar, izvorno perzijski instrument, tradicionalna je kruškolika dugovrata lauta sa dvije žice, a najlakše bi ga mogli uporediti sa sazom, jer oba potječu iz iste porodice – žičanih instrumenata. Dutar proizvodi veoma lijep i emotivan zvuk. U novije vrijeme razvijen je dutar sa 4 žice. Dutar je prvi muzički instrument koji treba naučiti svirati mladi Ujgur. Ovaj instrument mogu svirati i muškarci i žene.

Muzika Ujgura uključuje pjesme, plesove, narodnu i klasičnu muziku koja se odlikuje raznolikošću sadržaja, koreografija, muzičkih stilova i različitih instrumenata koji se koriste. Pjesme se izvode solo i u grupama. Osim tradicionalnih historijskih balada, tradicija Ujgura obuhvata i pjesme

koje su napisali ujugurski majstori u prošlosti. Pjesme ne sadržavaju samo tekstove narodnih balada; one obuhvataju i poeziju, poslovice, narodne priče i popularne teme, kao što su pohvale ljubavi i životu. Pjesme odražavaju različita svjedočenja, od historijskih događaja, pa sve do tema iz savremenog života. Na zapadu je veoma popularna i ujugurska pop muzika.

Najvećim dijelom u muzičkoj tradiciji Ujgura preovladavaju žičani instrumenti. Jedan od uporišnih i najvažnijih instrumenata u tradicionalnom ujugurskom ansamblu jeste instrument pod imenom *Khustar*, koji u suštini predstavlja instrument iz porodice violina. *Khus* označava pticu, a *tar žicu*, što označava da njegov zvuk podsjeća na pjev ptica. U zadnje vrijeme ovaj je instrument populariziran, kako u kineskoj populaciji, tako i kod mnogih zapadnjaka. Zvuk koji proizvodi *khustar* je veoma lijep i jasan.

Ghijek je poseban instrument za Ujgure, te je istovremeno i jedinstven. *Ghijek*, vrsta violine koja se svira uspravno, proizvodi veoma lijepe i sjetne melodije. Sa 4 žice i dugim vratom, približen je modernoj violini.

Rawap, vrsta tambure, jedan je od najpopularnijih instrumenata kod Ujgura. Koliko je popularan i omiljen, svjedoči podatak da Ujgur nosi svoj *rawap* gdje god da krene – na male sesoske skupove, a na velike udaljenosti

pogotovo. *Rawap* se svira kao tambura, a preko rezonatora instrumenta je zategnuta zmijska koža. Na kraju vrata obično se nakuje kozji rog.

Tanbur, žičani instrument sa dugim vratom, predstavlja instrument iz porodice tambura – žičanih trzalačkih instrumenata. Poznat je bio još u sumerskoj civilizaciji, a održao se sva ova stoljeća i danas predstavlja neizostavan instrument, ne samo u ujugurskoj, nego i u muzici svih arapskih, turkijskih i perzijskih naroda. Osim ovih instrumenata, susrećemo i druge koji se koriste u turskoj, arapskoj i perzijskoj muzičkoj tradiciji poput *naya*, *kanuna* i drugih.

Kineski nacionalni muzički konzervatorij je 2007. godine objavio trostruki kompakt disk na kojem je dokumentovao ujugursku tradicionalnu muziku. Izdanje obuhvata fotografije instrumenata, muzičara i muzičkih skupova. Fotografije su nastale tokom pedesetih, šezdesetih, osamdesetih i devedesetih godina. Iako mnogi snimci nisu digitalno remasterizovani i lošeg su kvaliteta zvuka, oni predstavljaju dragocjene zapise, koji svjedoče o bogatoj muzici Ujgura, s obzirom da oni nisu nikada ranije objavljivani u Kini. Ujugurski maqami su proglašeni od strane UNESCO-a svjetskim kulturnim naslijeđem nematerijalne baštine.

Mirsad OVČINA